

Teflon på hjernen

Hvad kan jeg tænke og gøre, når tingene ikke rigtig bider sig fast hos barnet

Haderslev

Indhold

Giv mig nogle redskaber.....	4
Hvordan bevarer vi nysgerrigheden?.....	5
Hvilken historie fortæller vi?	7
Barnets trivsel.....	10
Begejstring er nødvendig.....	12
Anstrengelse må der til	14
Er der hul igennem...? - opmærksomhedsfunktioner.....	16
Hvad med hukommelsesfunktionerne?	19
Organiseringsfærdigheder	23
Tid, timing og rytme	26
Sprog.....	29

Giv mig nogle redskaber

"Det er, som om det går ind ad det ene øre og ud af det andet".

Det hele startede med dette ønske fra en gruppe lærere og spørgsmålet om, hvordan de kan forstå det, når barnet godt kunne i går men i dag har glemt det hele.

Vi gav lærerne nogle redskaber, men stod tilbage med spørgsmålet om hvordan vi kan tænke om et barn, der tilsyneladende har fået teflon på hjernen. Teflon er vores navn for det, der ikke hænger så godt fast, og som slipper let.

Vi skrev ordet teflon midt på et stykke papir og lavede efterfølgende brainstorm på spørgsmålene: Hvad kan vi tænke?, og Hvordan kan vi handle?

Det bragte os vidt omkring i det, der har betydning for, om man kan huske.

Vores intentioner med bogen er at dele mulige spørgsmål og overvejelser med jer.

For os handler redskaber om noget, man ønsker at redde, og noget, man ønsker at skabe. Det, der skal reddes, er det, der allerede fungerer godt. For at skabe noget nyt, så skal man være nysgerrig.

PPR Haderslev, december 2010

Marianne Andersen, specialundervisningskonsulent i PPR

Dorthe Beck Frederiksen, psykolog i PPR

Hvordan bevarer vi nysgerrigheden?

"Det eneste, der interesserer ham, er ..."

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Nysgerrighed kan opdeles i to forskellige former: Den ene form er nysgerrighed, som minder meget om interesse. Den anden har en mere negativ følelsesmæssig karakter, og kan betegnes som afsavn.
- Nysgerrighed betegnet som interesse, er ønsket om viden, som motiverer barnet til at lære nyt, til at begrænse forvirring og til at løse intellektuelle opgaver. Den kan beskrives som et unikt drive til viden, som motiverer spørgelyst og undersøgende adfærd. Den er kendetegnet ved glæde ved at lære.
- Nysgerrighed betegnet som afsavn drives af en bekymring over at have utilstrækkelige informationer.
- Nysgerrighed er en elementær følelse af at ville kende til noget ukendt, og kunne ytre sig i en trang til at ville undersøge omverdenen.
- Nysgerrighed er også videbegærlighed.
- Det er vigtigt at huske, at man ikke kan miste nysgerrigheden, men at man kan savne den i forskellige sammenhænge.

Hvordan kan jeg handle?

- Børns nysgerrighed kan stimuleres ved, at præsentere dem for informationer eller idéer, der strider imod deres hidtidige opfattelse eller forståelse.
- Deres nysgerrighed kan også stimuleres ved zonen for nærmeste udvikling.
- Hvis og når et barn savner nysgerrighed, kan det være pga. manglende ejerskab for emnet eller faget.

- Alle kan ikke være interesseret i alt, men en provokation kan motivere barnet til at søge flere informationer for at blive klogere på problemstillingen.

Hvilken historie fortæller vi?

"Peter er bare doven – ligesom sin storebror!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Den historie, du vælger at fortælle om barnet, har afgørende betydning for, hvad der bliver muligt for dig at få øje på og at gøre.
- Ethvert barn har sin helt egen historie, sine lod og vilkår i livet. Det er ikke synd for barnet, at der er nogle særlige vilkår, som du kan hjælpe barnet med at mestre.
- Hvis du fortæller historien om, at sådan er de i den familie, så bliver det svært at få øje på det, der er særligt for netop dette barn.
- Ordvalget i forhold til at tale om barnet er afgørende. Vælger du ord, der peger på barnets udviklingspotentialer, som for eksempel: "Peter arbejder godt med plus i matematik, og hvis han fik hjælp til tier-overgangene, så...", eller vælger du ord, der begrænser og dømmer, som: "Peter kan ikke regne".
- Ved at begrænse eller dømme, så kan du komme til at sætte en stopper for tanker om udvikling. Dermed fratages barnet muligheden for at tage til genmæle.
- Vær opmærksom på, om barnet, i en uendelighed, bliver omtalt som han eller hun uden forståelse for, at barnet er et jeg med egne meninger og følelser.
- I samtaler om barnet - fastfryses dets omdømme.
- Taler du om barnet som én der er noget, fx klog, dygtig, doven eller fræk, så konstaterer og kategoriserer du igen. Hvem vil ikke gerne have et klogt eller dygtigt barn i sin klasse?, Hvem vil have et dovent eller frækt barn? Tænk derfor nøje over, hvilke ord du vælger at beskrive barnet med – og hvad du vælger at beskrive. Vælger du fokus på færdigheder, på personlighed eller noget helt andet.

- Det kan være hjælpsomt at tale om barnet som én, der anstrenger sig, prøver, lærer, lykkes og lykkes mindre godt med noget.
- Lyt efter, hvilken historie forældrene fortæller om barnet. Hvad har de fået øje på? Hvad håber de på, at barnet kan blive til?
- Hvilken historie fortæller barnet om sig selv, for eksempel "Jeg er klog" eller "Jeg lærer"?
- Ordvalget har afgørende betydning for barnets muligheder for at få et billede af sig selv. Altså – hvis du vil hjælpe med at opbygge barnets selvværd, så overvej nøje ordvalget.
- Børn er typisk objekter, der bliver studeret af voksne. Prøv at genkalde følelsen af at blive studeret og vurderet af nogen?
- Barnet fratages chancen for at studere deres egen formåen og se konsekvenserne af deres handlinger.
- De voksne gør arbejdet, men risikerer også at træffe vidtgående og sårende konklusioner om barnets person, muligheder og fremtid.
- De voksne risikerer dermed at fastlægge barnets fremtid på baggrund af fragmenter af barnets virkelighed.

Hvordan kan jeg handle?

- Først og fremmest skal du have adskilt barnet fra det, der driller og forstyrrer læring. Det kan du gøre ved at tale om problemet som problemet – og ikke tale om barnet som problemet. På den måde kan det blive muligt, at du står sammen med barnet imod problemets indflydelse.
- Bevar fokus på det, du reelt kan have indflydelse på lige nu, og som faktisk er relevant for barnet – og lad alt det andet ligge. Det stjæler meget god energi, som du kan bruge på barnet, hvis dit fokus er på noget, du ikke kan ændre på.
- Du kan give feedback og hvis ikke daglig, så jævnlig spørgende evaluering af, hvordan du har anstrengt dig i dag, og med hvilken effekt?

- Hold dit fokus på det, barnet gør – ikke på det, det endnu ikke kan gøre.
- Tal om barnet som én, der kan lære noget, og som har muligheder.
- Tal om barnet på en måde, så det vil kunne genkende sig selv – eller endnu bedre blive stolt af det, der bliver sagt – hvis det var til stede.
- Når du taler om barnet på lærerværelset, så husk at sige bare én ting, som du sætter pris på ved barnet.
- Spørg dig selv: Hvis det var mit eget barn, hvordan ville jeg så ønske, at lærerne talte om ham/hende?
- Tænk tilbage til din egen skoletid: Hvilke historier blev fortalt om dig? Hvordan blev du karakteriseret i den historie? Hvad blev muligt eller ikke muligt for dig? Og hvad synes du om det, der blev fortalt?

Barnets trivsel

"Det er som om, han slet ikke er glad!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Trivsel er en oplevelse af at kunne mestre de udfordringer, man møder i dagligdagen.
- Trivsel er en meget subjektiv størrelse, og vi har en tilbøjelighed til at møde andre ud fra vores egne normer og værdier.
- Der kan være forhold i barnets hjemmesituation, der kan begrunde, at det er særlig svært for tiden. Barnet kan have sine særlige grunde, og dem skal du være nysgerrig på, tage fat om eller forholde dig til.
- Der kan være forhold i klassen – blandt børnene – som kan begrunde, at det er svært. De forhold skal du have for øje.
- Hvis barnet ofte får opgaver, der er for svære, så kan det også påvirke humøret.
- Hukommelse og følelse hænger tæt sammen. Hvis der er noget, der fylder, så kan barnet have svært ved at få plads til noget andet.
- Hvad fortæller barnet – og andre – om oplevelsen af trivsel, selvværd og selvtillid.
- Anerkendelse! Hvordan viser du positive følelser overfor barnet?
- Det er altid dig, som den voksne, der har ansvaret for at tage initiativ til at kontakte barnet og finde ud af, hvad trivsel kan handle om.
- Det er altid dig, som den voksne, der har ansvaret for relationen.

Hvordan kan jeg handle?

- Spørg barnet og fortæl, hvad du har lagt mærke til: "Jeg har set...", "Jeg tænker..." og "Jeg får lyst til..."

- Hvis barnet siger: "Det ved jeg ikke", så kan du tilbyde barnet ord og gætte højt, for eksempel Kan det være ... eller ..., Jeg gætter på, at ...
- Spørg forældrene – de ved ofte noget, som barnet ikke fortæller i skolen, eller som barnet ikke tror, er vigtigt for dig at vide noget om eller som barnet tror, du allerede ved.
- Du kan lave en konkret oversigt over de sammenhænge, hvor barnet trives. Spørg barnet og inviter til en samtale om, hvad det er, barnet sætter pris på i de sammenhænge.
- For at understøtte og skabe trivsel, så spørg dine kolleger om, hvad de lægger mærke til hos barnet. Vær opmærksom på ordvalget – både i den måde, du taler om barnet, og i dine spørgsmål.
- Du kan være opmærksom på at invitere barnet ind i fællesskaber, hvor dets særlige bidrag anerkendes.
- Lad historien folde sig ud i samtalen – sørg for at få fakta fra alle – lyt efter de andres forklaringer og bud på sammenhænge.
- Der er aldrig en adfærd, der altid er der.

Begejstring er nødvendig

"Når jeg taler med Benjamin om, hvorfor han ikke kan huske det, vi talte om i går, så siger han: Det er kedeligt og det interesserer mig ikke!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Barnet har fået fat i noget helt centralt. Det er ikke muligt at huske noget, som man ikke har fået en eller anden følelsesmæssig forbindelse med – positiv eller negativ. Når noget betegnes som kedeligt, så er det endnu blot en ligegyldig og uvedkommende ting for barnet.
- Oplevelsen af begejstring hænger tæt sammen med, hvordan andre møder os. Hvis ens umiddelbare glæde mødes med afvisning, så vil man måske være mere tilbageholdende næste gang.
- Begejstring vækkes ofte af, at vi kan se meningen med galskaben.
- Hukommelse er altid forbundet med opmærksomhed og motivation, da en vis følelsesmæssig aktivitet sætter gang i hjernecellerne.

Hvordan kan jeg handle?

- Når du planlægger undervisningen, så brug lidt tid på at forestille dig: "Hvad tror jeg vil vække begejstring hos dette barn og hos denne klasse? Hvad plejer at vække nysgerrighed og lyst til at udforske?"
- Når du skal finde ud af, hvor barnets nærmeste udviklingszone er, så kan du spørge: Hvad vækker barnets nysgerrighed?, Hvad er barnet allerede optaget af? og Hvor har barnet sit fokus?
- Du kan finde ud af, hvad der allerede interesserer og motiverer barnet.

- Prøv at tænke over: Hvad vækker din egen nysgerrighed? Hvornår oplever du selv begejstring og flow? Hvad eller hvem hjælper dig?
- Du skal insistere og lokke. Barnet kommer ikke af sig selv i tanke om, at det, du vil fortælle, er interessant. Det spændende opstår i relationen og i den måde, du giver mening til det arbejde, der skal gøres.
- Barnet skal kunne se, hvad det kan opnå ved at anstrenge sig.
- Belønninger skal have en umiddelbar og konkret forbindelse med det, barnet har foretaget sig. De fleste børn i dag er mestre i at indgå i forhandling. Vi skal ikke købe børnene med materielle belønninger, men vi skal være dygtige til at skabe sammenhæng og meningsfuldhed. Vi anstrenger os langt bedre, hvis det kan bruges til noget, og hvis vi oplever, at det giver personligt udbytte.
- Det at kende formålet og meningen med galskaben fungerer derfor som et glimrende udgangspunkt for mange børn.
- Når barnet siger, at det er kedeligt, så kan det være en gave. Du får mulighed for at holde dig vågen, nysgerrig og ikke falde hen i rutiner.

Anstrengelse må der til

"Det er, som om han zapper rundt efter noget sjovt – han bliver ikke ved tingene!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Det har en afgørende betydning for læringsprocessen, om man er indstillet på at skulle anstrenge sig, eller om man forventer, at det kommer af sig selv.
- Hvis man hurtigt giver op, vil man aldrig få oplevelsen af at lære noget.
- Det er derfor nødvendigt at bruge en vis mængde tid og at øve sig i at udholde - mange gange.
- Læring handler ikke om at fylde på, hvor den mere vidende giver den mindre vidende en nøje afstemt daglig dosis, som beskrevet i en læreplan, men i stedet om dialog og samarbejde.
- Det meste undervisning er træningsbaseret, og det kræver derfor opmærksomhed, udholdenhed og hårdt arbejde. Vi skal ikke lade som om, at det ikke er sådan.
- Læring handler om at kunne noget, at ville noget, at vide noget og at føle sig som nogen. Der skal lidt sved på panden for at komme ind i læringscirklen.
- Det er i orden og meget vigtigt, at du stiller krav til barnets anstrengelse, selvindsigt og ansvarlighed for læringen.

Hvordan kan jeg handle?

- Du kan være nysgerrig på, hvad barnets forestillinger om læring er. Hvad er dine egne forestillinger?
- Du kan være opmærksom på, hvornår barnet faktisk anstrenger sig. Vis barnet, at du har lagt mærke til det, og spørg nysgerrigt: "Hvordan bærer du dig ad?"
- Du kan lære barnet at lære. En måde kan være at invitere barnet til at tale sig gennem opgaveløsningen - gerne højt:

”Først gør jeg ... så går jeg ... og hvordan gik det så? Barnet bliver på den måde hjulpet til at forholde sig til sit eget arbejde og til processen.

- Du kan lære barnet at udholde og at kunne bare lidt mere. Mange børn motiveres af et vist konkurrencepræg, for eksempel ”Nu sætter jeg uret, så ser vi, hvor hurtigt du kan gøre det”.
- Nogle børn mister gejsten allerede inden, de er kommet i gang. Du skal være opmærksom på, at barnet faktisk ved, hvordan de kan komme i gang.
- Du skal være opmærksom på, om barnet har brug for en guidning i at gøre én ting ad gangen og i at komme godt i gang og arbejde sig systematisk igennem opgaven.
- Du kan også invitere barnet til aktivt at forholde sig til: Hvordan vil jeg bære mig ad med at huske dette?
- Du skal opfordre barnet til at undre sig. Hvorfor mon ...?, Hvad kan jeg bruge det til? og Hvad minder det mig om?, da denne form for aktivitet fungerer som et godt hjælpemiddel for hukommelsen.
- Nogle børn lærer dog ved at være tilskuer - i lang tid. Nogle børn har brug for tid til at se tingene an og mentalt forberede sig, inden de er parate til at indgå mere (synligt) aktivt i undervisningen.

Er der hul igennem...? - opmærksomhedsfunktioner

"Det er som om, han er på en helt anden planet!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Har barnet de opmærksomhedsfunktioner, der er relevante og nødvendige i situationen?
- For at kunne huske noget, så er det først og fremmest nødvendigt, at barnet er frisk og vågent.
- Det er også nødvendigt, at barnet retter sin opmærksomhed mod det, der skal arbejdes med, og det, der er vigtigt at kunne huske efterfølgende.
- At huske noget kræver, at barnet er online, når det relevante og vigtige sker. Når barnet ikke husker efterfølgende, kan det handle om et særligt tænd/sluk mønster, og om der er svingende opmærksomhedsstyring fx klumper i strømforsyningen.
- Manglende hukommelse kan hænge sammen med, at barnet afledes. Det kan være af lyde, synsindtryk, egne tanker osv.
- For at huske er det nødvendigt, at barnet kan sortere i, hvad der er væsentligt, og hvad der er mindre væsentligt - i denne sammenhæng, lige nu - og at barnet har en vis forestilling om, hvad det kan få brug for senere.
- Vi bruger alle sammen en god del af vores vågne tid på dagdrømmeri og på at sende hjerne sms'er. Kunsten er ikke at forsøge at holde op med det, da det kan give god mening med lidt mentalt drøvtyggeri. Det kan være en måde at lade op på eller bare at koble lidt fra og få energi til at være på igen. Kunsten er i stedet at kunne opdage, når det sker, og at kunne vælge, hvad det så vil være smart at gøre.

Hvordan kan jeg handle?

- Du kan lægge mærke til, hvornår barnet faktisk husker. Hvad kendetegner barnets opmærksomhedsfunktioner i de situationer?
- I hvilke sammenhænge lykkes det for barnet? Hvad kan barnet selv fortælle om, hvordan det bærer sig ad?
- Hvordan lærer barnet bedst? Hvordan kan det bedst være aktivt? Du kan lægge mærke til, hvad der lykkes for barnet, når det er alene eller sammen med nogen, når det sidder, står, går og så videre.
- Du kan være opmærksom på, at vågenhed ofte sikres ved, at vi skifter kanal. Vi kan ikke være opmærksomme på den samme måde i lang tid. Der skal forandring til, og nogle gange er det bedst at se eller høre, andre gange at gøre og røre og andre gange igen at tale.
- Du kan være nysgerrig på, hvad der fungerer som barnets vækkeur? Hvad hjælper dette barn tilbage på sporet? Spørg barnet.
- Når du skal hjælpe barnet med at blive mere opmærksom på dets vækkeur, så kan du hjælpe barnet med at udvikle et parat udvalg af relevante handlemuligheder. Flere muligheder kan hjælpe barnet til at sikre en bedre opretholdt opmærksomhed og hjælpe barnet til selvstændigt at komme tilbage på sporet, hvis det bliver afledt eller glemmer, hvordan det kan komme videre. Barnets personlige vækkeur kan for eksempel illustreres med en lille tegning eller drejebog, der kan klistres på bordet.
- Når du planlægger undervisningen, kan du være opmærksom på, hvordan du sikrer, at barnet kommer til at arbejde grundigt med emnet.
- Grundighed kan handle om dybde, for eksempel fordybelse i tekstens små detaljer.
- Grundighed kan også handle om bredde, for eksempel hvad minder det om? Hvordan hænger det sammen med ...?

- Grundighed handler i høj grad om at se ordentlig efter. Barnet skal måske opfordres til at læse eller kigge en ekstra gang. Du kan også opfordre barnet til at tjekke sit arbejde efterfølgende.
- Du kan være opmærksom på, at nogle børn forvirres og forstyrres af krav om øjenkontakt, når de skal koncentrere sig.
- Det kan være en hjælp, at du lærer barnet at bruge sine klassekammerater. Ingen børn fanger alt, hvad du siger – hele tiden – og i stedet for at gå i stå, indtil du har tid til at hjælpe barnet i gang igen, så kan det være en fordel for barnet og for dig at kunne låne opmærksomhed fra sin sidekammerat.
- Mange børn holder sig faktisk bedst vågne og opmærksomme ved at deltage i fællesskaber, hvor de – sammen med andre børn – skal dele viden eller finde ud af noget.
- Nogle børn lærer bedst ved at prøve sig frem og ved en praktisk, undersøgende tilgang.
- Husk også alt det banale. Har barnet fået søvn, vand og mad nok? Hvordan med udluftningen? Hvordan er lyset i klasselokalet? Arbejder barnet bedst med meget eller lidt lys?

Hvad med hukommelsesfunktionerne?

"Når jeg forklarer ved tavlen, så er det, som om hun kun får fat i det sidste!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Barnet kan have gode grunde til, at det har svært ved at huske mange informationer.
- Det har stor betydning, hvordan barnet lagrer oplysninger. Bliver de lagret hulter til bulter i store kasser eller fint i købmandsdisken med små sedler på skufferne.
- Det har også betydning, om barnet har fået fat i princippet om at kategorisere oplysninger fx efter lighed i betydning, efter emne, efter lighed i brug osv.
- At få noget ind i hukommelsen er én ting. Noget andet er, hvordan barnet så finder oplysningerne frem igen, når det skal bruge dem.
- Når barnet kun får fat i det, du siger, til sidst, så kan det hænge sammen med mangelfuld arbejdshukommelse. Arbejdshukommelsen er det, der hjælper os til at holde oplysninger online den tid, vi skal arbejde med dem. Hvis der kun er begrænset lagerplads, så vil nye oplysninger billedligt talt skubbe gamle oplysninger ud. Så er det ikke underligt, at barnet mister overblikket, når sammenhængen forsvinder.
- Når arbejdshukommelsen fungerer godt, så kan barnet 1) Holde sammen på dele af historien, mens den udvikler sig. 2) Holde sammen på de forskellige dele, mens aktiviteten udføres. Og 3) Holde sammen på de kort- og langsigtede dele af planen.
- Mange børn husker bedst det, de kan se og fastholde med synet. Hvis oplysningerne ikke på den måde hele tiden er til stede, så kan de rode sig sammen med noget, der ikke er relevant, eller helt forsvinde.

Hvordan kan jeg handle?

- Du kan være opmærksom på barnets mangfoldige måder at finde oplysninger frem på. Hvad er barnets veje, omveje, smutveje og vildveje? Hvad er barnets nøgler til at fremskaffe oplysningerne? Når du opdager en nøgle, så kan du gøre barnet opmærksom på det og spørge, om barnet selv har opdaget det, og om den nøgle hjælper lige så meget, som du tror.
- Du kan hjælpe barnet på vej. Du kan give stikord eller bede barnet beskrive det, det vil fortælle, hvis det mangler det præcise ord. Spørg for eksempel: "Hvad minder det om?" "Hvad kan det bruges til?"
- Du kan hjælpe barnet på vej ved at minde om den situation og de relationer, barnet var i, da det lærte det, som nu skal huskes. Meget huskes, når man bliver mindet om følelsen i indlæringssituationen.
- Du kan også hjælpe barnet ved at undervise i, hvad hukommelse er. Så bliver besværet og idéer til, hvordan man kan hjælpe sig selv, et alment fænomen.
- Det kan også være med til at give håb til et barn, der gerne vil give op, at det kan opleve at blive bedre, når det øver sig i noget sjovt for eksempel hukommelseslege af forskellig art.
- Visuel støtte for eksempel skemaer, køreplaner og drejebøger for fremgangsmåder og rækkefølger kan fungere som hjælp til de oplysninger, der ellers vil smutte, når arbejdshukommelsen er begrænset. Den visuelle støtte skal kunne hjælpe barnet med at fastholde oplysninger, mens de udvælges, analyseres og bearbejdes.
- Du kan være nysgerrig på, om der er forskel på, hvad barnet kan huske for lang tid siden, og hvad barnet kan huske for kort tid siden.
- Når du planlægger undervisningen, så kan du være opmærksom på, hvordan det nye kan blive koblet sammen med noget, som barnet allerede ved og kan.

- Du kan også være opmærksom på, at det nye bliver koblet til handling, så barnet kan se, at det kan bruges til noget. Det er også en måde at sikre, at barnet bliver aktiv og arbejdsom med det samme.
- Du kan hjælpe barnet ved at lave timeout, hvor du inviterer barnet til at tænke højt: "Nu har du fået disse oplysninger ... Hvad tror du, det er?" Eller "Hvad tror du, du skal gøre nu?"
- Den narrative struktur er et godt hjælpemiddel. En fortælling sætter oplysninger ind i en rækkefølge af begivenheder, en sammenhæng og med en rød tråd. Når det kan lade sig gøre, og i øvrigt er relevant, så kan du lave små historier om det, barnet skal huske.
- Du kan arbejde med fortællinger på mange måder. Det kan være med udgangspunkt i det nære og kære, eller i det der er følelsesmæssigt betydningsfuldt for barnet. Mange børn husker bedst, når det nye kobles sammen med noget, som det i forvejen er glad for, og som er meningsfuldt og betydningsfuldt.
- Du kan være opmærksom på at skabe overblik for barnet og gøre det tydeligt, hvordan den nye oplysning indgår i en sammenhæng og i et forløb hen mod noget.
- Mange børn har glæde af, at du giver dem én besked ad gangen, og at du sikrer, at den er forstået, eller at de faktisk kommer i gang. Det kan aflaste hukommelsen, at der er få ting online.
- Du kan også skrive opgavens rækkefølge på tavlen. På den måde kan du sikre, at de nødvendige oplysninger er til stede længe nok.
- En god tjekliste er, at du spørger dig selv: Hvad skal tilføjes, så barnet kan? og Hvad skal tages væk, så barnet kan?
- Hvad husker barnet bedst? Noget det har hørt? Noget det har set? Noget det har gjort? – alene eller sammen med nogen? Eller begge dele?

- Du kan være opmærksom på, om barnet har lettest ved at genkende noget ved at se det, høre om det eller ved frit at genkalde sig det.

Organiseringsfærdigheder

”Sofie siger, at det hele roder rundt i hovedet. Det bliver så forvirrende!”

Hvordan kan jeg tænke om det?

- For at kunne huske noget som helst, så er det nødvendigt, at man kan organisere oplysningerne, organisere sin arbejdsproces eller/og skabe sammenhæng.
- Nogle børn organiserer bedst med et visuelt hjælpemiddel, andre med et sprogligt clue og atter andre med en samarbejds mulighed. Forskellige situationer kalder ofte på forskellige organiseringsfærdigheder.
- Det er vigtigt, at barnet faktisk har styr på: Hvad det skal hæfte sig særligt ved? Hvad der er vigtigt? Hvad det skal lede efter? Og hvilke informationer der skal sorteres væk?
- Når børn klager over, at det hele roder rundt i hovedet, så kan det hænge sammen med, at de går den besværlige og lange omvej for at finde løsningen, og så er der risiko for, at unødvendige oplysninger kommer i fokus, eller at det vigtigste forsvinder undervejs.

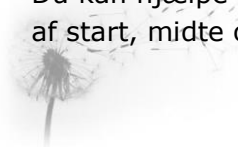
Hvordan kan jeg handle?

- Du har ansvaret for at vælge og prioritere: Hvad er vigtigst lige nu? – og for at stå fast på det. Hvis det slet ikke vil lykkes, så er det altid muligt at vælge om. Det, der virkede så indlysende meningsfuldt i forberedelsen, ser måske helt anderledes ud sammen med børnene den pågældende dag.
- Tydelighed med sådan gør vi her i klassen, rutiner og tilbagevendende måder at gøre ting på hjælper til at skabe en vis orden, overskuelighed og struktur.
- Automatiserede færdigheder fungerer som støtte, når barnet skal opfatte, analysere og bearbejde nye informationer.

Særaftaler, der kun gælder for én, kan være svære at huske – både for barnet og for den voksne.

- Du skal sikre, at barnet både forstår, hvad det skal lære - indhold og hvordan det skal lære det – metode.
- Du kan være nysgerrig på, hvordan barnet allerede nu organiserer tingene, og hvad der ser ud til at fungere meget godt. Fortæl barnet, hvad du har set og tænkt, og spørg barnet, om det også synes, det er sådan.
- Du kan gøre barnet opmærksom på, at det at holde fokus, organisere, hitte ud af hvordan og holde orden er færdigheder, som kan læres. Det kan give håb for barnet.
- Du skal lære barnet strategier, som det kan overskue, og som det faktisk er muligt at øve sig på i klassen. Klasserummet er der, hvor du har mulighed for at holde øje, korrigere og give anerkendelse for barnets anstrengelser.
- Hvis barnet er utrænnet i eller det af andre grunde har svært ved at organisere, strukturere og styre sig gennem en arbejdsproces, så kan du hjælpe ved at give barnet afgrænsede opgaver og ved at sortere irrelevant materiale fra - så barnet ikke afledes.
- Det hjælper barnet at arbejde grundigt med én delproces ad gangen, og at der er samme fremgangsmåde hver gang, så det kan få nogle solide vaner og rutiner det vil sige overindlæring.
- Hvis barnet har svært ved at organisere på metoden og huske hvad og hvordan, det skal gøre, så kan du hjælpe med at give det drejebøger eller skabeloner for opgaveløsning. Det kan fungere godt til tilbagevendende opgaver med faste rækkefølger.
- Hvis barnet ofte mister overblikket, så er det hjælpsomt både for barnet og for dig selv og i øvrigt også for de andre børn, at du har en køreplan parat for, hvad du vil gøre og hvad barnet skal kunne gøre selv.
- Du kan hjælpe barnet ved at sikre, at der er tydelig markering af start, midte og slutning. Denne enkle struktur kan anvendes

til alle typer opgaveløsning og fortælling. Strukturen kan hjælpe barnet til at holde fast i den røde tråd.

- Du kan være opmærksom på at hjælpe barnet med at holde orden på sine ting – både på arbejdspladsen, i skuffen og i tasken. Forældrene er vigtige i det samarbejde, da de kan følge op hjemme. Det er vigtigt, at barnet er aktiv i at skabe orden, da det ellers bliver den voksnes projekt. Du skal være opmærksom på, om barnet faktisk synes, det hjælper. Nogle børn arbejder ganske udmærket i noget, der ligner kaos.
- Du kan også være opmærksom på, hvordan du bruger tiden. Arbejder du i korte tidsintervaller eller med længere forløb. Hvad passer bedst til barnet?
- Mange børn, der let mister overblikket og dermed chancen for at huske det nye, kan have glæde af forudgribende undervisning og arbejde med forforståelse. Det kan være alt lige fra for eksempel: "Lige om lidt skal vi ..." og til information til forældrene om næste måneds emne.
- Emne- og temaarbejde kan fungere som stillads for hukommelsen. Det er lettere at huske ting, der er sat ind i en sammenhæng og i en helhed, end løsrevne detaljer.
- Du kan være opmærksom på, om det vil hjælpe barnet at samarbejde med en klassekammerat, der har bare en smule mere styr på tingene.
- Læring er en social proces og meget kan falde på plads i en dialog.

Tid, timing og rytme

"Enten arbejder han for hurtigt eller for langsomt!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Tidsmæssige aspekter har meget stor betydning for både indlæring og hukommelse.
- Tidsmæssige aspekter er det, der for eksempel handler om varighed, rækkefølger, hyppighed og andre mønstre i begivenheder.
- Man lærer bedst, når det, der skal læres, præsenteres ud fra principperne om nærhed, sammenhæng, gentagelser og rytmer.
- Når der er tidsmæssigt sammenfald mellem de ting, der skal læres, så kan vi sikre, at neuronerne i hjernen forbinder sig til hinanden.
- Når undervisningen tilrettelægges som intensiv træning, så støtter det neuronernes evne til at affyre og sende beskeder rundt i hjernen.
- Når vi gentager det, vi har lært, mens det er i frisk erindring, så er det stadig muligt at skabe forbindelser i hjernen.
- Når vi er opmærksomme på, at undervisningen er vedkommende for barnet, så udnytter vi, at aktivitet i hjernen fremmes af, at opmærksomhed og motivation er til stede.
- Når vi benytter overindlæring, så kan vi sikre automatisering. Handlingsprogrammer er netværk mellem neuroner og jo flere af disse handlingsprogrammer barnet har, jo mere kan programmerne forhindre, at barnet skal starte forfra med for eksempel en opgave.
- Når vi aktiverer mange sanser på én gang, mens barnet lærer, så kan vi hjælpe med til, at der også er mange måder, som barnet kan genfinde oplysningerne, da de bliver bredere repræsenteret i hjernen.
- Børn opfanger og bearbejder oplysninger i forskelligt tempo. For nogle børn er der en vis forsinkelse, fra de får en besked, til de

er klar til at udføre den. Det kan handle om, at de har brug for tid til at finde oplysningen eller metoden. Det kan også handle om interferens, det vil sige at mindre relevante oplysninger popper op. Så skal barnet først tage stilling til forstyrrelserne, og det tager tid.

Hvordan kan jeg handle?

- Du skal først og fremmest være nysgerrig på, hvad tidsmæssige aspekter betyder for netop dette barn.
- Når du planlægger undervisningen, så kan du med fordel tænke i korte, intensive forløb, hvor man arbejder grundigt med det samme – indtil det sidder fast. Du kan tænke undervisningen som en båndsløjfe, hvor du hele tiden bevæger dig et lille skridt frem, griber tilbage til det kendte og så endnu et lille skridt frem.
- Du kan være opmærksom på, hvornår det vil være hjælpsomt at opfordre barnet til at sætte tempoet ned, så det kan fordybe sig og arbejde med grundighed. Et alt for hurtigt tempo kan for nogle børn gøre arbejdsprocessen så overfladisk, at barnet reelt ikke får fat i noget væsentligt og derfor oplever arbejdet som kedeligt, meningsløst og spild af tid.
- Du kan være opmærksom på, hvornår det er hjælpsomt at opfordre barnet til at sætte tempoet op, så der kommer mere fart på. Et alt for langsomt tempo kan være meget søvndyssende for børn, der trives bedst med fart på. For disse børn vil langsommelighed opleves kedeligt.
- Du skal være opmærksom på, at ingen børn arbejder bedst i det samme tempo, men du kan eksperimentere med at invitere barnet til at prøve at arbejde på en knap så foretrukken måde for at se, hvad der så sker.
- Det er vigtigt, at du insisterer på, at barnet skal prøve at arbejde i mange slags tempo, så det kan få et reelt valg.

- Bevægelse, musik, sang og dans det vil sige alt med rytme kan for mange børn være både energigivende og sikre, at det lærte huskes. Nogle børn kan have svært ved at overskue længere rytmiske forløb, så du skal i forberedelsen sikre, at der også er helt enkle opgaver, så alle børn kan deltage.
- Du kan også være opmærksom på det helt banale for eksempel tidsbegreber, navne for tid, sekvenser og rækkefølger, og det at kende og have styr på klokken, hjælper til at skabe orden og kan fungere som en knagerække for oplysninger. Ellers kommer oplysninger til at svæve frit uden tid og sted, hvilket kan gøre det meget besværligt at finde dem igen.

Sprog

"Mikkel kender ikke mange ord, og der er huller i hans viden!"

Hvordan kan jeg tænke om det?

- Meget af det, der skal huskes i skolen, involverer sprogfunktionerne. Episodisk hukommelse, det vil sige det der sætter barnet i stand til at huske personligt oplevede begivenheder. Semantisk hukommelse, det vil sige det der blandt andet er hukommelse for hvad ting hedder og for almenviden.
- At have et stort ordforråd er en måde at øge barnets viden og omverdensforståelse på.
- At øge sit ordforråd og sin viden kan give barnet bedre mulighed for kommunikation.
- At have mange overbegreber/kategorier kan lette ordmobiliseringen og hukommelsen for ord.
- Jo flere gange vi møder et ord, jo bedre kan vi huske det.
- Ord, der præsenteres og bruges i mange forskellige sammenhænge, huskes bedst.
- Træning af sproget i samtale og ved at fortælle sammenhængende, træner hukommelsen, både den semantiske og den episodiske. Samtale kan være om alt muligt, som barnet har oplevet.
- Hukommelsessnak stimulerer den narrative funktion. Historiefortælling handler om at skabe mening og sammenhæng i begivenheder og oplevelser.
- Ord skal forbindes med begreber og ordfamilier, da det ordner og samler ting, så de er lettere at finde igen. Mange børn foretrækker, at deres ting på værelset har deres helt særlige plads. Ordfamilier svarer til at lægge legetøj på hylder i barnets eget system.

Hvordan kan jeg handle?

- Hver gang du – eller barnet – bruger et nyt ord, så kan du invitere til, at I taler om det nye ord, skriver det, undersøger den genstand, de benævner, osv. Barnet skal opfordres til at lege med sproget og være opmærksom på nye ord.
- Tematisk arbejde, hvor nye ord kobles til en emnekategori, kan lette indlæring og hukommelse.
- Du kan være opmærksom på, hvordan barnet kan få opbygget et indre bibliotek. Det kan fungere som knager at hænge ordforrådet op på, og det letter ordmobiliseringen.
- Du kan sammen med barnet gå på opdagelse efter ting, som det endnu ikke kender navnet på, for eksempel ting, følelser, handlinger og begreber.
- Du kan gøre barnet opmærksom på, at mange ting kan have flere navne. Inviter til snak om ligheder og forskelle.
- Ved at få sat ord på sine iagttagelser kan man øge sin viden. At have set med egne øjne, at der er forskel på fugle betyder ikke, at man er opmærksom på forskellene mellem arterne. Et barn ser en vibe, men ser måske ikke dens karakteristika og har ingen ord for vibe – så for barnet vil det være en fugl, som det ikke giver særligt opmærksomhed. Men har barnet fået ord for viben, hørt historier om viber, søgt efter vibereder, iagttaget vibers adfærd, selv digtet en historie om en vibe, tegnet viber osv., så vil synet af en vibe fremkalde et hav af associationer.
- Ny indlæring skal kobles til det og de ord, som barnet kender i forvejen og til den viden og forståelse af verden, som det allerede har.
- Du skal støtte barnet i at undre sig, stille spørgsmål og undersøge ord og begreber.
- Hukommelsen lettes, når barnet har arbejdet grundigt med at forklare ord, begrunde og blive opmærksom på sammenhæng og fordi'er. Lege og aktiviteter, der stimulerer

associationskæder, kan være energigivende og på den måde gøre det sjovt at træne hukommelsen.

- Hvis barnet har svært ved ordfinding, det vil sige at huske og finde de præcise ord (semantisk hukommelse) – hvad ting hedder, og hvis de forestillingsbilleder og beskrivelser, som barnet kommer i tanke om, ikke leder frem til det nøjagtige ord men måske til noget, der er lige ved siden af, så kan du fx give barnet begyndelseslyden. På den måde viser du vejen og retningen, hvori barnet skal lede. Du kan også opfordre barnet til at forestille sig en snor en forbindelse mellem ord og billede eller handling inde i hovedet. Umiddelbar gentagelse af ordet hjælper til bedre hukommelse. Gentagelser i mange sammenhænge – før, under og efter en konkret begivenhed, hjælper til, at ordet sætter sig fast i hukommelsen.

